

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/60-4>

УДК 336.1

Кришталь Г. О.

доктор економічних наук, доцент кафедри обліку та оподаткування,
Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3420-6253>

Kryshtal Halyna

DCs in economic, Assistant Professor
of Accounting and Taxation Department,
Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv

РОЛЬ ІНСТРУМЕНТІВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЯТОРА НА КРЕДИТНОМУ РИНКУ ДЕРЖАВИ

THE ROLE OF GOVERNMENT REGULATOR'S MONETARY POLICY INSTRUMENTS ON THE STATE CREDIT MARKET

Забезпечення стабільності банківської системи здійснюється шляхом регулювання банківської діяльності та нагляду за діяльністю банків. Для цього державі необхідні розробка і впровадження законів, що регламентують діяльність банків, як центрального, так і комерційних і державних, а також положень, що регламентують рамки поведінки банків і які сприяють надійному та ефективному функціонуванню банківської системи. Відповідно до теорії, НБУ може впливати на пропозицію грошей зміною резервних вимог (політика мінімальних резервів), ставки рефінансування (дисконтна (облікова) і застава на політика), а також проведенням операцій на відкритому ринку, здійсненням валютної та депозитної політики.

Ключові слова: банківська система, грошово-кредитна політика, державне управління.

Ensuring the stability of the banking system is carried out by regulating banking activities and supervising the activities of banks. To do this, the state needs to develop and implement laws governing the activities of banks, both central and commercial and state, as well as provisions governing the conduct of banks and which contribute to the reliable and efficient functioning of the banking system. According to the theory, the NBU can influence the money supply by changing reserve requirements (minimum reserves policy), refinancing rates (discount (accounting) and mortgage policy), as well as conducting open market operations, implementing monetary and deposit policies. Given the important role of the banking system in the economy and the high level of dependence of economic and general security of the state as a whole on the state of the banking system, it can be argued that the organization of government regulation and monetary policy instruments of the NBU are becoming extremely important. Therefore, the article on the instruments of monetary policy of the NBU in the credit market as a whole is quite relevant and important at present. Linking monetary policy to money market regulation means recognizing its impact not only on the money supply, as is often allowed in the literature, but also on the demand for money. And although the mechanism of regulatory influence on monetary demand is insufficiently developed and studied, this is not a reason to exclude it from the sphere of influence of monetary policy. This is especially important for countries with economies in transition, where the demand for money is underdeveloped and requires regulatory support.

Keywords: banking system, monetary policy, public administration.

Лише на законодавчому рівні Національний банк України може шляхом обов'язкового резервування певної частини ресурсів банків проводити роботу щодо забезпечення стабільності грошового обігу і національної валюти, шляхом встановлення граничних нормативів платоспроможності і ліквідності; знижувати загрозу дестабілізації діяльності банків і загрозу вилучення вкладниками коштів з банків одночасно, шляхом резервування коштів для відшкодування можливих втрат за позиками і страхування депозитів фізичних осіб; запобігати ризику неповернення кредитів і втрату довіри вкладників.

З огляду на таку важливу роль банківської системи в економіці країни і високий рівень залежності економічної та загальної безпеки держави в цілому від стану банківської системи, можна стверджувати, що організація державного регулювання та інструменти грошово-кредитної політики НБУ стають надзвичайно важливими в даній сфері. Тому стаття присвячена інструментам грошово-кредитної політики НБУ на кредитному ринку в цілому є досить актуальною і важливою в даний час.

Метою дослідження стало визначення основних інструментів грошово-кредитної політики центральних банків (безпосередньо

Національного банку України) з метою стабілізації кредитного ринку.

Значний внесок у розробку питань теорії і практики функціонування банківської системи здійснили зарубіжні вчені: Дж. М. Кейнс, Й. Шумпетер, А. Пігу, Дж. Герлі, Е. Коен, Е. Шоу, М. Фрідмен, Ф. Мишкін, П. Роуз, Дж. Синки, А. Грязнова, Е. Жуков, В. Колесніков, Л. Красавіна, О. Лаврушин. Зазначеній тематиці присвячені роботи українських вчених-економістів, зокрема: О. Баранівського, А. Васюренко, А. Гальчинського, А. Дзюблюка, Б. Івасіва, Г. Карчева, А. Кіреєва, В. Кротюка, В. Лисицького, І. Лютого, Б. Луціва, В. Міщенко, А. Мороза, Л. Примостка, М. Пуховкіної, М. Савлука, В. Суторміна, Р. Тиркало, С. Циганова.

Залежно від напрямків кредитно-грошової політики центральний банк (в Україні це Національний банк України) за допомогою конкретного інструменту або їх комбінації регулює грошовий обіг і кредитування економіки. Застосування тих чи інших методів банками різних країн залежить від цілей економічної політики і стратегії центрального банку. Розвинені країни, що сформували потужні внутрішні ринки, регулюють ріст грошової маси в межах розрахункового індексу (Німеччина, Англія, США). Регулюючи заходи в частині валютного курсу національної грошової одиниці проводять європейські країни з розвинутою експортоорієнтованою економікою (Австрія, Бельгія, Нідерланди). З огляду на те, що економіка України сильно залежить від міжнародних чинників (понад 60% ВВП становить експортоорієнтована продукція), для національної системи регулювання валютного курсу визначено як стратегічний напрямок політики НБУ [1; 4; 8].

Відповідно до ЗУ "Про Національний банк України", грошово-кредитна політика спрямована на державне регулювання соціально-економічного зростання, запобігання проявам інфляції та забезпечення стабільного стану грошової маси в Україні, забезпечення працевлаштування соціального сектора [2]. У більшості країн в законі про центральний банк як пріоритетну мету оголошується стабільність грошового обігу, в якості другої мети вказується підтримання сталого обмінного курсу національної валюти, і центральний банк країни прагне здійснити це за допомогою відповідної стратегії. Відповідно до Конституції України та ЗУ "Про Національний банк України" основною функцією НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці України. До інших цілей грошово-кредитної політики відносяться: підтримка ліквідності

комерційних банків країни, пом'якшення кон'юнктурних коливань, збільшення грошової маси або обсягів кредитів в рамках очікуваного економічного зростання. Довгострокові грошово-кредитні інструменти, а також носії грошової політики задаються стратегічною грошово-кредитною політикою [3; 7]. За допомогою маніпулювання грошовою масою, а також проведенням процентної і кредитної політики досягаються поточні цілі.

У соціально орієнтованій економіці до вищих цілей монетарної політики відносять такі цілі, досягнення яких створює загальні передумови для максимізації в країні суспільного добробуту. До них відноситься зростання обсягів національного виробництва товарів і послуг кінцевого використання, які служать джерелом поліпшення суспільного добробуту; підтримка такої цінової динаміки, яка оптимізує співвідношення між громадськими втратами і результатами, що виникають в процесі інфляційного зростання національної економіки [2].

Відповідно до теорії, НБУ може впливати на пропозицію грошей зміною резервних вимог (політика мінімальних резервів), ставки рефінансування (дисконтна (облікова) і застава політика), а також проведенням операцій на відкритому ринку, здійсненням валютної та депозитної політики. Дані заходи відносяться до традиційних. Проводячи грошово-кредитну політику, центральний банк будь-якої держави використовує певні важелі впливу, які дозволяють йому досягти поставлених цільових орієнтирів. Зв'язування грошової маси за допомогою підвищення норм обов'язкових резервних вимог, призводить до практично безкоштовного вилучення ресурсів банківських організацій і подальшого підвищення ставок за кредитами [5]. Процентна політика є одним з інструментів, властивих практично всім грошово-кредитним системам світу. В якості основних важелів процентної політики центрального банку використовується розмір базової ставки рефінансування і ставки по операціях банку на фінансовому ринку. Регулюючи вартість грошей через процентну ставку, центральний банк може впливати на найважливіші макроекономічні змінні: рівень заощаджень та інвестицій в економіці, інфляцію, попит на фінансові активи, рух капіталів та ін. В абсолютній більшості країн з розвинутою економікою процентні ставки по інструментам грошово-кредитної політики центрального банку формуються навколо ставки рефінансування [7].

В Україні облікова ставка функціонально повинна впливати на вартість кредитів

overnight, які видає НБУ на міжбанківському валютному ринку; ставку рефінансування, яка залежить від термінів і виду рефінансування і не може бути менше облікової; а також процентний дохід за операціями репо; на основі облікової ставки розраховуються штрафні санкції по деяких податках і пеня за прострочення платежів, норма дисконтування, яка застосовується для визначення вартості запасів у надрах [10]. До останнього часу наявні в Україні поточні обсяги операцій рефінансування комерційних банків були настільки незначні, що ставка рефінансування не чинила впливу на ліквідність банківської системи на відміну від розвинених економік, де вплив подібного інструменту є не тільки сигналом про наміри центрального банку, а й дієвим важелем посилення (при підвищенні процентної ставки) або навпаки, грошової політики, таким чином впливаючи на ліквідність. Відсутність попиту з боку українських банків обмежувало можливість НБУ з управління грошовою масою.

На практиці при великому значенні рівня ставки банкам вигідніше залучати кошти з інших джерел в умовах нижче ставки рефінансування, але вище інфляції (наприклад, позики на міжнародних ринках, кошти від вкладів населення та ін.). Зростання процентної ставки здатне знизити відтік грошей з економіки, але в той же час, погіршити умови надання кредитів для господарюючих суб'єктів. Підприємства, змушені брати кредити на внутрішньому ринку під більш високі процентні ставки, несуть великі витрати, пов'язані з ростом інвестиційних витрат, що ускладнює їхнє фінансове становище. У господарській системі, що має низький рівень монетизації, про що свідчить структура грошової маси, і що є однією з особливостей грошової системи нашої держави [2], ставка рефінансування дуже опосередковано впливає на економічну ситуацію. Комерційні банки не прагнуть займати у центрального банку на постійній основі, що є характерним для стану фінансового сектора України.

Необхідно відзначити, що зміна облікової ставки і норми обов'язкового резерву є менш гнучким інструментом грошово-кредитної політики в порівнянні з операціями на відкритому ринку. У практиці центральних банків такі заходи відносяться до крайніх заходів і використовуються в разі подолання фінансової кризи або за умови проходження економікою кордону фаз ділової активності.

Корекція облікової ставки і норми резервування не відноситься до популярних методів, тому що порушує стабільність діяльності фінансово-кредитних інститутів, і коригує

планово-прогнозні показники. На відміну від цього, проведення операцій на відкритому ринку не приводить до різких змін в стратегічній діяльності комерційних банків. Однак з огляду на інституційну нерозвиненість національної фінансової системи, основними важелями впливу на кількість грошей в економіці України залишаються курсова політика НБУ, регулювання ліквідності банківської системи за допомогою зміни резервних вимог і бюджетні гроші Мінфіну.

Національний банк – орган банківського регулювання. З метою регулювання діяльності банків Національний банк поступово застосовує в практичній діяльності регулятивні інструменти, які використовуються в світовій банківській практиці. Так, для зміцнення банківської системи, підвищення її стійкості до криз і забезпечення прозорості функціонування Національний банк підвищує вимоги щодо [4; 6]:

- рівня капіталізації банків;
- якості корпоративного управління і внутрішнього аудиту в банках;
- посилення ролі і якості зовнішнього аудиту на підставі впровадження Міжнародних стандартів аудиту;
- впровадження в банках ефективної системи управління ризиками (системи ризик-менеджменту).

Національний банк України – провідник грошово-кредитної політики. Огляд грошово-кредитної політики в Україні за період з 1992 по 2019 рр. дає можливість виділити кілька етапів діяльності НБУ.

Одним з факторів, який негативно впливає на ефективність грошово-кредитної політики є неузгодженість в діях і протистояння різних гілок влади, яка призводить до дестабілізації і недостатньо ефективного виконання прийнятих рішень. Як правило, прийняття конкретних економічних програм і законів переростає в політичне протистояння між законодавчою і виконавчою владою. В свою чергу неузгодженість в діях різних гілок влади, політичне протистояння партій і угруповань призводить до прийняття економічних документів, які не мають реального економічного обґрунтування, а реалізують інтереси фінансово-політичних груп. Все це призводить до того, що грошово-кредитна політика діє тільки на рівні грошово-кредитної системи і майже не впливає на реальний сектор економіки.

Висновок. За основними завданням і напрямом діяльності, які передбачені на законодавчому рівні, Національний банк України в сучасних умовах, в загальному, не відрізняється від центральних банків країн з роз-

виненою ринковою економікою. Основним завданням (функцією), на розв'язання якої спрямована вся діяльність Національного банку, є забезпечення стабільності грошової одиниці держави – гривні. Виконуючи цю основну задачу (функцію), Національний банк сприяє стабільності банківської системи, а також, в рамках своїх повноважень – цінової стабільності. Зв'язування грошово-кредитної політики з регулюванням грошового ринку

означає визнання впливу її не тільки на позицію грошей, як це часто допускається в літературі, а й на попит на гроші. І хоча механізм регулятивного впливу на грошовий попит недостатньо розвинений і досліджений, це не є підставою для виключення його зі сфери впливу грошово-кредитної політики. Особливо це важливо для країн з перехідною економікою, де попит на гроші слабо розвинений і вимагає регулятивної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Адамівська В.С. Механізм державного регулювання економіки та вибір напряму економічної політики в сучасних умовах господарювання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 4.
2. Бойко-Бойчук О.В. Механізми державного управління: узагальнена модель. URL: <http://www.concept.at.ua/load/0-0-0-34-20>.
3. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки. Київ : Знання-Прес, 2008. С. 205–208.
4. Міненко В.Л. Теоретико-методологічні засади узгодження взаємодії механізмів державного регулювання і саморегулювання ринку праці. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 3 (42).
5. Радченко О.В. Категорія “механізм” у системі державного управління. *Держава та регіони: наук.-вироб. журн. Серія: Державне управління*. 2009. № 3. С. 64–69.
6. Харченко Н.П. Поняття механізму держави, наукові пошуки теоретико-правової дефініції. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія “Юридичні науки”*. 2007. Т. 20 (59). № 2. С. 278–284.
7. Чугунов І.Я., Павелко А.В., Канєва Т.В. Державне фінансове регулювання економічних перетворень. [Монографія] / За заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2015. 376 с.
8. Якименко О.О. Державне регулювання і державне управління: співвідношення понять у контексті трансформації вищої освіти в Україні. *Наукові праці. Державне управління*. 2012. Випуск 174, Том 186. С. 54–57.

References:

1. Adamovska V.S. (2017) Mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky ta vybir napriamu ekonomichnoi polityky v suchasnykh umovakh hospodariuvannya. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 4.
2. Boiko-Boichuk O.V. Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia: uzahalnena model. Available at: <http://www.concept.at.ua/load/0-0-0-34-20>.
3. Didkivska L.I., Holovko L.S. (2008) Derzhavne rehuliuвання ekonomiky. Kyiv: Znannia-Pres, pp. 205–208.
4. Minenko V.L. (2013) Teoretyko-metodolohichni zasady uzghodzhennia vzaiemodii mekhanizmiv derzhavnoho rehuliuвання i samorehuliuвання rynku pratsi. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vyp. 3 (42).
5. Radchenko O.V. (2009) Kategoria “mekhanizm” u systemi derzhavnoho upravlinnia. *Derzhava ta rehiony: nauk.-virob. zhurn. Seria: Derzhavne upravlinnia*, no. 3, pp. 64–69.
6. Kharchenko N.P. (2007) Poniattia mekhanizmu derzhavy, naukovy poshuky teoretyko-pravovoi defynitsii. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu im. V.I. Vernadskoho. Seriia “Iurydychni nauky”*. T. 20 (59), no. 2, pp. 278–284.
7. Chuhunov I.Ia., Pavelko A.V., Kanieva T.V. (2015) Derzhavne finansove rehuliuвання ekonomichnykh peretvoren. [Monohrafiia] / Za zah. red. A.A. Mazaraki. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi torhovelno-ekonomichnyi universytet, 376 p.
8. Iakymenko O.O. (2012) Derzhavne rehuliuвання i derzhavne upravlinnia: spivvidnoshennia poniat u konteksti transformatsii vyshchoi osvity v Ukraini. *Naukovi pratsi. Derzhavne upravlinnia*. Vypusk 174, Tom 186, pp. 54–57.